

TBR 2014/185

Boekbespreking

'Serie Bouw- en Aanbestedingsrecht delen 1 en 2, M.A. van Wijngaarden en M.A.B. Chao-Duivis'

Mr. ir. F.M. van Cassel - van Zeeland¹

1. Inleiding

In mei 2014 zijn twee nieuwe drukken in de Serie Bouw- en Aanbestedingsrecht uitgekomen. Zowel deel 1 als deel 2 heeft inmiddels de 9e druk bereikt in deze voor de privaatrechtelijke bouwrechtwereld belangrijke reeks. Deze serie geeft een integraal overzicht van privaatrechtelijke relevante jurisprudentie in de bouw en is ook digitaal² beschikbaar.

2. Historie

Dertig jaar geleden is deze reeks gestart door M.A. van Wijngaarden, destijds nog onder de naam Hoofdstukken Bouwrecht.

Na als ambtenaar van Rijkswaterstaat betrokken geweest te zijn bij de uniformering van verschillende algemene voorwaarden op het gebied van de bouwnijverheid³, is Van Wijngaarden op 9 mei 1969 gepromoveerd op De Nieuwe A.V. (Uniforme Administratieve Voorwaarden voor de uitvoering van werken, 1968)⁴. De handelseditie van dit proefschrift was al snel uitverkocht, waarna een tweede ongewijzigde druk uitkwam.⁵ Na enige tijd was ook deze tweede druk uitverkocht.⁶ Vijf jaar later kwam een bewerking van zijn proefschrift uit. Dit boek draagt de titel 'Handleiding tot de U.A.V.'. Deze nieuwe uitgave kwam uit als deel 2 in de Bouwrecht Monografieën van het Instituut voor Bouwrecht.⁷

Het was grotendeels een bijgewerkte druk van de dissertatie van Van Wijngaarden, doch de historische gedeelten zijn weggelaten.⁸

Ook het boek 'Handleiding tot de U.A.V.' was op een gegeven moment uitverkocht.⁹ Van Wijngaarden besloot om de Handleiding tot de U.A.V. niet opnieuw te herzien, maar pakte het groots aan. Hij is overgegaan tot het maken van een uitputtende behandeling van de belangrijkste onderwerpen in het bouwrecht. Uiteindelijk zijn het 15 delen¹⁰ Bouwrecht geworden. Het eerste deel is verschenen in 1984.¹¹ Het laatste en 15e deel dat het Bouwrecht behandelt is verschenen in 1992.¹² Gesproken kan worden over een waar magnum opus. Ondanks de forse omvang was dit nog niet genoeg. Aan de 15 delen Bouwrecht zijn nog drie delen Aanbestedingsrecht toegevoegd. Ook is een deel met enkel registers beschikbaar. In totaal zijn het 19 delen geworden die in de boekenkast een 30 centimeter beslaan.

Vanaf 1996 is M.A.B. Chao-Duivis bij het bewerken van de serie betrokken. In 2003¹³ heeft zij definitief van Van Wijngaarden de rol overgenomen als bewerkende auteur.¹⁴

Tot en met 2009 droeg deze reeks de naam 'Hoofdstukken Bouwrecht'. Nu heet deze reeks 'Serie Bouw- en Aanbestedingsrecht'.

1 Frank van Cassel - van Zeeland is advocaat bij Simmons & Simmons te Amsterdam.

2 Zie <<http://www.seriebouwrecht.nl/>>

3 M.A. van Wijngaarden, *Een hele verbouwing*, uittreerede Leiden 1989, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1989, p. 17.

4 M.A. van Wijngaarden, *De Nieuwe A.V. (Uniforme Administratieve Voorwaarden voor de uitvoering van werken, 1968)*, diss. VU Amsterdam 1969.

5 M.A. van Wijngaarden, *Handleiding tot de U.A.V.*, Kluwer 1974, p. V.

6 ibidem.

7 ibidem.

8 E.H. Hondius, *Standaardvoorwaarden*, diss. Leiden 1978, p. 121 noot 156.

9 M.A. van Wijngaarden en M.A.B. Chao-Duivis, *Serie Bouw- en Aanbestedingsrecht 1*, Uitgeverij Paris 2014, p. 11.

10 Dit is niet geheel correct, deel 12 bestaat namelijk uit twee delen: 12A en 12B. Dus het bouwrecht is feitelijk verdeeld over 16 delen.

11 Het voorwoord in deel 1 is van november 1983, de verschijningsdatum van het boek is 1984. M.A. van Wijngaarden, *Hoofdstukken Bouwrecht*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1984.

12 M.A. van Wijngaarden en M.A.B. Chao-Duivis, *Serie Bouw- en Aanbestedingsrecht 15*, Uitgeverij Paris 2010, p. 9.

13 Het jaar 2003 is ook het jaar van het overlijden Van Wijngaarden. Zijn naam staat nog immer vermeld op de kaft.

14 Voorwoord van K.E. Mollema in de negende druk, deel 1. p. 9.

3. Groeiend overzicht

In 1984 was het eerste deel 101 pagina's in omvang, met 9 pagina's registers. Daarnaast was er 1 pagina voorwoord en besloeg de inhoudsopgave 3½ pagina. Tevens was aanwezig één pagina verkort geciteerde literatuur en twee pagina's gebruikte afkortingen. In de nieuwste (9e) druk is bijna alles gegroeid. Zo zijn de 101 pagina's hoofdstek gegroeid naar 271 pagina's, een groei van 168%. Enkel de inhoudsopgave is niet gegroeid en deze is 3½ pagina gebleven¹⁵. Uit het feit dat de inhoudsopgave niet is gegroeid, is te concluderen dat de negende druk van deel 1 nog altijd dezelfde onderwerpen behandelt als de eerste druk. Door de grotere omvang is ook duidelijk dat de behandeling van de onderwerpen grondiger is.

Deel 1 bevat drie genummerde hoofdstukken en een ongenummerd hoofdstuk. Hoofdstuk 1 gaat over de oplevering. Hoofdstuk 2 behandelt de onderhoudsperiode en hoofdstuk 3 bespreekt de garantieregelingen. Aan hoofdstuk 1 gaat een ongenummerd hoofdstuk vooraf. De bèta's onder ons, zouden dit hoofdstuk 0 noemen, maar van deze voor juristen ongebruikelijke¹⁶ nummering is afgezien door Chao-Duivis. Het hoofdstuk is zonder nummer gebleven. Dit ongenummerde hoofdstuk is een algemene inleiding op de overeenkomst van aanneming van werk.

Deel 2 omvat hoofdstuk 4, de aansprakelijkheid na de onderhoudsperiode en hoofdstuk 5 de aansprakelijkheid na de oplevering volgens het BW. Wat opvalt, is dat de nummers in de nieuwste druk van deel 2 afwijken van de vorige druk. Zo gaan de nummers 116 en 117 in de 8e druk over het toezicht van de directie in de UAV, terwijl in de nieuwste druk bij nummer 116 een inleiding op de UAV-GC 2005 wordt gegeven en nummer 117 de hoofdregel van par. 28 lid 1 UAV-GC 2005 behandelt. Het toezicht van de directie in de UAV, zoals in de 8e druk opgenomen in 116 en 117, is niet eenduidig meer terug te vinden in de 9e druk maar is onderdeel geworden van nummer 96. In het voorwoord licht Chao-Duivis¹⁷ toe dat de opzet van de bespreking van de aansprakelijkheid na oplevering ingrijpend is gewijzigd en meer dan voorheen is geënt op de volgorde van de diverse regelingen. Aldus zit er meer logica in de volgorde van behandeling van de diverse onderwerpen. Het gevolg is wel dat verwijzingen naar oudere drukken van deel 2 niet ook verwijzen naar de nieuwste druk van deel 2. Zulks

in tegenstelling tot verwijzingen naar oudere drukken van deel 1. Deel 1 is inhoudelijk geactualiseerd en aan de nummering is niets veranderd.

4. Bijzonder voorwoord

Deel 1 vangt in deze druk aan met een voorwoord van K.E. Mollema, de voorzitter van de Raad van Arbitrage voor de Bouw. Dit voorwoord is speciaal geschreven voor het dertig jarig bestaan van de serie. Tevens wordt met dit voorwoord door de voorzitter van de Raad duidelijk tot uitdrukking gebracht dat privaatrechtelijk bouwrecht in Nederland nog altijd door de Raad van Arbitrage voor de Bouw vorm wordt gegeven.

5. Brede opzet

De relevante wettekst en bepaling uit de algemene voorwaarden wordt geciteerd per thema. Na een korte introductie op het thema, is jurisprudentie opgenomen die beide kanten belicht. Het nadeel hiervan is dat het enig denkwerk van de lezer vergt. De lezer dient grotendeels zelf de vertaalslag te maken naar de praktijk. Het voordeel - en dat is ook de kracht van deze serie - is dat door de afwezigheid van een interpretatie er geen informatie verloren gaat. Het is een neutraal overzicht van de rechtspraak op het gebied van privaatrechtelijk bouwrecht. In deze omvangrijke serie van bijna 5.000 bladzijdes wordt de lezer meegevoerd tot de bron. Door zijn volledigheid is het een bijzonder gedegen naslag- en referentiewerk voor de civiele bouwrechtelijke rechtspraak, maar door het ontbreken van duiding en commentaar minder geschikt als inleiding of studieboek voor dit rechtsgebied. In onderstaande licht ik enkele onderwerpen van beide delen toe.

6. Deel 1, de oplevering

In deel 1 worden de oplevering, onderhoudsperiode en de garantieregelingen behandeld. Het overkoepelende kenmerk van deze drie onderwerpen is dat deze aan het einde van het werk plaats vinden. De aannemer is klaar en de opdrachtgever kan gebruik maken van het werk. Het eerste hoofdstuk loopt vervolgens de verschillende fases van de oplevering langs.

Allereerst wordt in deel 1 in hoofdstuk 1 het belang van de oplevering beschreven. De belangrijkste

15 De 9 pagina's registers zijn met 22% gegroeid naar 11 pagina's. De voorwoorden zijn van de hand van K.E. Mollema, M.A. van Wijngaarden en Chao-Duivis en beslaan thans vijf pagina's tegen één pagina voorwoord in de eerste druk van enkel M.A. van Wijngaarden. De verkort geciteerde literatuur is nu opgenomen op twee pagina's en de gebruikte afkortingen beslaan drie pagina's.

16 De STABU-bestekken beginnen ook met hoofdstuk 0, helemaal ongewoon is het binnen het bouwrecht dan ook niet om met een hoofdstuk of paragraaf genummerd 0 te beginnen.

17 Voorwoord bij de negende druk, deel 2, p. 9.

rechtsgevolgen worden kernachtig samengevat.¹⁸ De oplevering is belangrijk. Het werk wordt door de aannemer ter beschikking gesteld aan de opdrachtgever.¹⁹ De opdrachtgever kan gebruik gaan maken van het gebouw waar hij voor betaald heeft en waar hij al maanden, zo niet jaren, mee bezig is geweest.

Soms zijn er problemen. Problemen kunnen al voorkomen op het moment van de oplevering. Zo is er slechts één oplevering, maar wordt ook wel gesproken over een tweede oplevering. In nummer 30 wordt op dit probleem ingegaan. In de korte inleiding wordt uiteengezet dat er slechts één oplevering is en dat het verwarrend is om over de tweede oplevering te spreken of over andermaal opleveren. Met de tweede oplevering, of het andermaal opleveren, wordt de opname aan het einde van de onderhoudsperiode bedoeld.²⁰ Dit is essentieel anders dan de enige en echte oplevering. Vervolgens wordt een uitspraak²¹ belicht waarbij de leek-opdrachtgever hiervan de dupe is. Door de aannemer werd geschreven en gesproken over een 'eerste oplevering', waardoor - zo stelt opdrachtgever - de opdrachtgever in de veronderstelling verkeerde dat er nog een definitieve oplevering zou komen. Opdrachtgever heeft pech: in juridische zin is er slechts sprake van één oplevering. De opdrachtgever mocht er ook niet in redelijkheid vanuit gaan dat aannemer in zou staan voor gebreken die gemakkelijk na de sleuteloverdracht en ingebruikneming kunnen zijn ontstaan.

Twee pagina's later wordt vermeld dat er een uitzondering is op de regel dat er maar één oplevering is. Bij de algemene voorwaarden bij het model koop-/aannemings-overeenkomsten voor appartementsrechten is wel sprake van twee opleveringen. Namelijk naast de oplevering voor het privé-deel is er ook een (algemene) oplevering voor de gemeenschappelijke gedeelten en de gemeenschappelijke zaken.²² Bij andere bouwwerken is er slechts sprake van één oplevering. Wel kan het bouwwerk in

delen opgeleverd worden.²³ De deelopleveringen worden alleen besproken in het kader van de UAV 2012 ('89)²⁴. Dit is wel jammer, omdat juist ook bij gebruikmaking van andere algemene voorwaarden het fenomeen deelopleveringen de kop kan opsteken. Bijvoorbeeld bij het gebruik van de AVA 1992²⁵. In die algemene voorwaarden is in artikel 8 lid 5 eveneens opgenomen dat deelopleveringen mogelijk zijn. Hier is ook over geprocedeerd, zie bijvoorbeeld het vonnis²⁶ van de Raad van 14 september 2007. Echt een groot gemis is het gelukkig niet, omdat de regels die uit de uitspraken op grond van de UAV 2012 ('89) volgen, grofweg in gelijke zin van toepassing zijn op de geschillen met de AVA 1992.

7. Uitgelicht deel 1, de onderhoudsperiode

Na de oplevering is er vaak een onderhoudsperiode. In deze periode is de aannemer verplicht gebreken (tekortkomingen) te herstellen die in deze periode aan het licht treden. De onderhoudsperiode zelf wordt besproken in deel 1, hoofdstuk 2. In nr. 44 deel 1, pagina 149 wordt aangegeven dat in alle naoorlogse algemene voorwaarden sprake is van een onderhoudsperiode. De onderhoudsperiode is een periode²⁷ die direct na de oplevering aanvangt. De aansprakelijkheid van de aannemer na de onderhoudsperiode wordt in deel 2 besproken, in hoofdstuk 4. De wet kent geen onderhoudsperiode. De aansprakelijkheid direct na de oplevering op grond van de wet, wordt behandeld in hoofdstuk 5.

8. Uitgelicht deel 2, aansprakelijkheid na de oplevering/onderhoudsperiode

Deel 2 maakt een onderscheid tussen aansprakelijkheid na de onderhoudsperiode en aansprakelijkheid

18 nr. 5 deel 1, pagina 55.

19 In het algemeen wordt onder oplevering verstaan, het in overeenstemming met de inhoud en strekking van de overeenkomst ter beschikking stellen van het werk aan de opdrachtgever; *Asser/Van den Berg 7-VI 2013/125*.

20 nr. 30 deel 1, pagina 94.

21 nr. 30 deel 1, pagina 95, vonnis RvA 9 november 1998, nr. 20.062.

22 nr. 30 deel 1, pagina 96.

23 nr. 31 deel 1, pagina 99.

24 Uniforme Administratieve Voorwaarden voor de uitvoering van werken en van technische installatiewerken 2012, respectievelijk Administratieve Voorwaarden voor de uitvoering van werken 1989.

25 Algemene Voorwaarden voor Aannemingen in het bouwbedrijf 1992, inmiddels is deze set algemene voorwaarden vernieuwd en draagt het jaartal 2013.

26 Nr. 29.305, gepubliceerd op www.raadvanarbitrage.info. In dit vonnis is opgenomen in r.o. 16 en 17 dat het werk gefaseerd in gebruik is genomen door opdrachtgever omdat hij door derden werkzaamheden wilden laten uitvoeren. Deze ingebruikneming wordt, op basis van artikel 8 lid 5 van de AVA 1992, als goedkeuring van dat betreffende onderdeel beschouwd. Hierbij was van belang dat de aard en omvang van de gebreken de oplevering niet in de weg stonden.

27 De lengte staat niet vast, dit hangt af van de betreffende algemene voorwaarden en hetgeen in de overeenkomst (bestek) is opgenomen. In de AVA 2013 (1992) is opgenomen dat de onderhoudsperiode 30 dagen is. De UAV 2012 ('89) gaan niet standaard uit van een onderhoudsperiode, maar regelen wel de gevolgen als in het bestek een onderhoudsperiode is voorgeschreven. De Algemene Voorwaarden van Bouwend Nederland, NEPROM en NVB voor koop-/aannemingsovereenkomsten voor eengezinshuizen noemen de onderhoudsperiode een garantieperiode, welke periode zes maanden duurt.

na de oplevering volgens het BW. Dit onderscheid is enigszins kunstmatig. Ook als er een onderhoudsperiode is overeengekomen, zijn na deze periode diverse wettelijke regelingen van toepassing. De meeste algemene voorwaarden in de bouw zijn immers niet uitputtend.²⁸ Voorts is weliswaar een groot deel van hetgeen is opgenomen in het BW voor aanneming van werk van regelend recht, maar niet alles.²⁹ De conclusie is derhalve dat ook als er een onderhoudsperiode is overeengekomen, hoofdstuk 5 van de Serie relevant is.

Ondanks dat hoofdstuk 5 van de Serie ook van belang is als er algemene voorwaarden overeengekomen zijn, is uiteraard hoofdstuk 4 van de Serie van groter belang. De meeste overeenkomsten³⁰ worden beheerst door algemene voorwaarden. In deze algemene voorwaarden zijn de meest voorkomende gevallen wel geregeld, zodat het regelende recht van het BW buiten spel is gezet.

Hoofdstuk 4 van de Serie gaat dus over de aansprakelijkheid van de aannemer na de onderhoudsperiode. Besproken worden de UAV, de UAV-GC 2005, de AVA en diverse consumentenvoorwaarden.

9. Uitgelicht deel 2, toezicht en verborgen gebreken

De aansprakelijkheid van de aannemer na de oplevering/onderhoudsperiode wordt mede bepaald door het toezicht dat is gehouden door of namens de opdrachtgever tijdens de bouw. Bij het laten bouwen van een bouwwerk kan een opdrachtgever zich bij laten staan door een directievoerder.³¹ Tijdens de bouw houdt de directie toezicht op het werk van de

aannemer en zij is de gemachtigde van de opdrachtgever.³²

Op de directie rust deels een controlerende en deels een sturende taak.³³ Enerzijds dient de directie er nauwgezet op toe te zien dat de aannemer het werk naar de eisen van het bestek en binnen de gestelde termijn uitvoert.³⁴ Anderzijds dient de directie, door het geven van aanwijzingen³⁵, in de uitvoering in te grijpen wanneer de aannemer uit het goede spoor dreigt te lopen of wanneer de uitvoering stopt doordat zich in het bestek onvoorziene problemen voordoen.³⁶ Een aspect van directievoering is het onderkennen van gebreken tijdens de uitvoering van het werk. Een foutloze voltooiing van bouwwerkzaamheden is welhaast ondenkbaar.³⁷ Indien de fout tijdig opgemerkt wordt, is er meestal weinig tot geen financiële schade. Dit is anders indien de fout later opgemerkt wordt. Het is meestal zeer gecompliceerd een eenmaal tot beton, steen of staal verharde bouwfout achteraf te herstellen.³⁸ Vaak zijn daar brekerijen voor nodig waarvan de kosten een veelvoud bedragen van de directe herstellkosten van de eigenlijke fout.³⁹

Na de oplevering⁴⁰ is de aannemer niet meer aansprakelijk voor tekortkomingen in het werk, tenzij het gaat om een verborgen gebrek of als de aannemer een garantie heeft afgegeven. Een eventuele aanspraak op grond van een garantie bestaat namelijk naast een eventuele aanspraak op grond van een verborgen gebrek.⁴¹ Of een gebrek kwalificeert als een verborgen gebrek of niet, is onder andere afhankelijk van de mate waarin toezicht is uitgeoefend, de deskundigheid van de toezichthouder, de aard van het gebrek en of de aannemer bewust heeft gezwegen over het gebrek. In nr. 96 van deel 2 wordt aandacht geschonken aan dit onderwerp. Het

28 Een uitzondering hierop zijn de DBFM(O)-overeenkomsten van het Rijk, (te downloaden op <<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/publiek-private-samenwerking-pps-bij-het-rijk>>) welke overeenkomsten wel als uitputtend bedoeld zijn. Zo is in de DBFMO-overeenkomst huisvesting 2013 in artikel 24.2 bepaald dat art. 7:201 tot en met 7:310, 7:400 tot en met 7:413 en 7:750 tot en met 7:769 BW niet van toepassing zijn. De gehele titel 12, aanneming van werk, wordt hiermee buiten werking gesteld. De uitzonderingen hierop zijn uiteraard de regels van dwingend recht, daar die niet buiten werking gesteld kunnen worden.

29 In afdeling 2 van titel 12 van boek 7, de artikelen 765 tot en met 769, zijn regels van dwingend recht opgenomen ter bescherming van consumenten. In afdeling 1 is art. 7:762 BW van dwingend recht en art. 7:755 is van ¼ dwingend recht. Voorts is de verjaringstermijn in art. 7:761 op grond van 3:322-3 van dwingend recht.

30 nr. 141 deel 2, pagina 173.

31 De vertegenwoordigingsbevoegdheid van de directievoerder (adviseur) wordt besproken in deel 7 van de Serie Bouw- en Aanbestedingsrecht.

32 J. Rozemond, 'De gevolgen van het tekortschieten in de uitoefening van het toezicht in de verhouding opdrachtgever-aannemer', *BR* 1995-3, p. 186-187.

33 M.A.M.C. van den Berg, 'Vertegenwoordiging door de bouwdirectie', *BR* 1995-3, p. 196.

34 *ibid.*

35 Het onderwerp 'Orders en aanwijzingen van de directie' wordt besproken in hoofdstuk 37 van de Serie Bouw- en Aanbestedingsrecht, welk hoofdstuk is opgenomen in deel 13.

36 *ibid.*

37 C.E.C. Jansen, 'Enige rechtsvergelijkende opmerkingen over de toerekening van falend architectentoezicht aan de opdrachtgever in geval van samenloop met uitvoeringsfouten tijdens de aannemer', *BR* 1994-10, p. 826.

38 *Asser/Van den Berg 7-VI* 2013/209.

39 *ibid.*

40 Of eventueel na de onderhoudstermijn.

41 nr. 65 sub 7 deel 1, pagina 232.

onderwerp is voor de bouw bijzonder relevant, maar erg casuïstisch. De Serie gaat uitgebreid in op deze vraag: nummer 96 is maar liefst 21 pagina's lang en 79 verschillende vonnissen⁴² van de Raad van Arbitrage voor de Bouw worden behandeld. Voorts worden in nummer 96 twee vonnissen van de rechtbank⁴³ besproken, één arrest van een hof⁴⁴ en twee vonnissen van het Arbitrage Instituut Bouwkunst⁴⁵.

10. Slot

Juristen die specifiek specialistische informatie zoeken over de oplevering, de onderhoudsperiode en de aansprakelijkheden nadien alsmede over de garantieregelingen in de bouw vinden nagenoeg alles wat ze nodig hebben in deze twee delen. De Serie is vooral als referentiewerk en naslagwerk geschikt, maar minder als studieboek of inleiding.

42 De vonnissen van de Raad nrs. 7.806, 8.070, 10.794, 12.235, 12.282 en 28.692 komen allemaal tweemaal voor. Het vonnis 25.079 is gecombineerd met de uitspraak van de Commissie van Geschillen van het KIVI. De vonnissen nrs. 3.319, 3.372, 3.670, 5.773, 6.422, 8.700, 8.709, 9.213, 9.329, 9.424, 9.892, 10.926, 11.030, 11.122, 11.830, 12.086, 12.090, 12.384, 12.448, 12.957, 13.033, 13.047, 13.328, 14.705, 14.859, 15.252, 16.420, 16.496, 16.618, 16.771, 17.020, 17.074, 17.075, 17.128, 18.672, 18.916, 18.990, 19.369, 19.582, 19.666, 21.918, 22.335, 22.511, 23.393, 23.618, 24.622, 25.084, 25.217, 25.745, 25.781, 25.899, 26.282, 26.657, 26.769, 27.456, 27.615, 27.704, 27.844, 28.041, 28.211, 28.459, 28.790, 29.314, 30.230, 30.432, 34.090, 70.440, 70.925, 70.929, 70.986, 71.059 en 71.448 komen allen één keer voor.

43 Rb. Roermond, 10 januari 1985 en Rb. Amsterdam 16 oktober 1985. Dit laatste vonnis komt twee keer voor.

44 Hof Leeuwarden 30 januari 1974.

45 AIBk 29 mei 1981 en 24 juni 1981.